

Vanuit verschillende perspectieven de transitie van het werkveld bekeken

De nieuwe bodemmedeweker: oogst van drie generaties

Het werkveld bodem is volop in beweging. Uitspraken als “Na 2015 is Nederland gesaneerd”, “Bodem is enkel een administratief probleem” of “Men moet kijken vanuit kansen en niet vanuit belemmeringen” vertolken uiteenlopende meningen. Maar de huidige transitie is niet de eerste indringende verandering waar bodemmedewerkers mee te maken krijgen.

Door: Jasper Lackin, Petra Bakker, Piet de Nijs en Maarten van Dongen

Over de auteurs:

drs. J. (Jasper) Lackin. Werkzaam als adviseur ondergrond bij Witteveen+Bos
drs. ing. P. (Petra) Bakker. Werkzaam als adviseur bodem en ondergrond bij AgentschapNL/Bodem+
ing. P. (Piet) de Nijs. Werkzaam als senior adviseur milieu en duurzaamheid bij de directie ontwikkeling van de gemeente Breda
ir. M. W. (Maarten) van Dongen. Werkzaam als hoofd van de adviesgroep Ruimtelijke ontwikkeling bij Witteveen+Bos

Vanaf het moment dat de eerste grootschalige verontreiniging werd gevonden in Lekkerkerk, is de aanpak van bodemverontreiniging en -sanering, steeds weer aangepast aan nieuwe inzichten en ervaringen. Dit heeft in een korte tijd geleid tot vele wijzigingen in zowel de beleidsuitgangspunten als in de wet- en regelgeving. De auteurs hebben samen met hun collega's uit verschillen-

Mijlpalen in de bodemgeschiedenis

In de historie van de Nederlandse wet- en regelgeving zijn er verschillende gebeurtenissen aan te wijzen die hebben geleid tot waar we nu staan. De volgende (beleids)ontwikkelingen hebben kenmerkende veranderingen teweeg gebracht:^{3,4}

- 1979 Lekkerkerk: zet bodemverontreiniging op de kaart en versnelt de wetgeving
- 1983 de Interimwet bodemsanering
- 1987 de wet Bodembescherming
- 1994 vervanging van de ABC waarden door streef- en interventiewaarden
- 1999 Van trechter naar zeef (functiegericht saneren met BGW's) en Bouwstoffenbesluit (hergebruik)
- 2006 Circulaire bodemsanering, wettelijke verankering van 'functiegericht en kosteneffectief'
- 2008 Besluit bodemkwaliteit, van beheer op stofniveau naar beheer op functie en gebied
- 2012 Gebiedsgericht Grondwaterbeheer (GGB), concept-Structuurvisie ondergrond van het Rijk (STRONG)
- 2014-2015 Omgevingswet en Wijziging Wbb

de generaties terugblijkt en vooruitgekeken. Wat typeert de verschillende generaties? Welke ontwikkeling hebben ze meegeemaakt? Wat kunnen de generaties van elkaar leren?

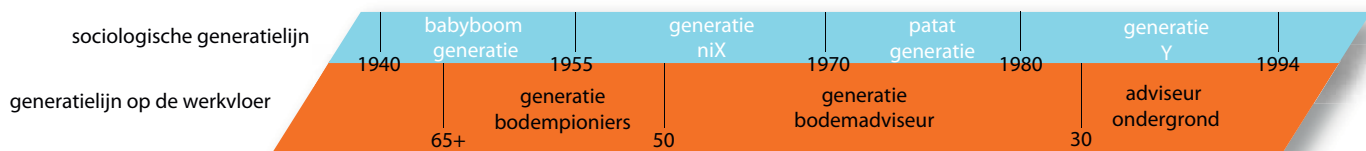
GENERATIES OP DE WERKVLOER

In de jaren '90 is door prof. Henk Becker het sociologische generatiedenken¹ geïntroduceerd. Hierbij wordt uitgegaan dat mensen tussen hun 10de en 25ste levensjaar gevormd worden in hun gedrag. Dit heeft voor de diverse generaties met hun kenmerkende gedrag veel verschillende benamingen opgeleverd, van geraniumzitters tot screenagers. Binnen huidige organisaties vindt je overwegend mensen uit vier generaties, zie afbeelding generatielijn.

Geen ontwikkeling zonder inhoud, geen inhoud zonder kennis

Hun generatiekenmerken vertalen zich door naar kenmerkende eigenschappen. De generaties gaan elk anders om met verandering.² De babyboomers zijn idealistisch en hechten waarde aan het structureren. Meer realistisch en procesgericht streeft de generatie niX naar professionalisering. De individualistische en netwerkende patatgeneratie wil het bestaande verbeteren en richt zich op het ontsluiten van kennis. Voor de generatie Y is veranderen een gegeven, maar wel doelmatig en met het oog op duurzaamheid.

In bovenstaand perspectief zijn drie generaties bodemmedewerkers te onderscheiden (zie afbeelding generatielijn). Als eerste de 'bodempioniers' die zijn gestart om het bodembeleid te verkennen en op te bouwen. De tweede generatie 'bodemadviseurs', hebben met nieuwe in-situ en biologische saneringstechnieken

en meerdere onderzoekstechnieken het werkveld volwassen maakt. Naast het 'klassieke' bodemwerk staan ze voor de opgave het vakgebied te verbreden naar ondergrond. De derde generatie is de 'adviseur ondergrond', die een brede studie heeft gevolgd. Vanuit deze achtergrond gaat het integraal en systeemgericht denken hen makkelijk af. Gezamenlijk is teruggeblikt op 35 jaar bodembeleid van Lekkerkerk tot Omgevingswet, zie kader.

BELEVING VAN DE ONTWIKKELINGEN

Voor alle generaties was de keuze voor studie en werkveld niet altijd bewust, maar: 'je rolt erin'. In de generatie bodempioniers nam de vraag naar bodemdeskundigen toe, dit had een aantrekkingskracht voor mensen vanuit civiele techniek, geologie/mijnbouw en (grond)water. De volgende generatie van bodemadviseur had de mogelijkheid om een studie te volgen die hen direct opleidde tot bodemonderzoeker. 'Mijn opleiding is breed ingestoken waar je alle kanten mee op kunt, maar ik heb erg moeten wennen aan al die protocollen, vaktermen en regeltjes' geeft een adviseur ondergrond aan.

De jongste generatie benadrukt vooral om vanuit kansen te denken

Een bodempionier: 'De belangrijkste ontwikkeling in mijn totale bodemcarrière is toch wel de stap van multifunctioneel naar functioneel saneren geweest. Het besef dat multifunctioneel saneren onbetaalbaar, onwerkbaar en zelfs onzinnig was, kwam in eerste instantie hard aan voor mij en mijn collega-bodempioniers. Het betekende een nieuwe manier van denken en werken die er toe heeft geleid dat we met gezond verstand naar de echte risico's kijken in relatie tot de functies van een gebied.' Overigens vinden niet alle bodempioniers functiegericht saneren de beste oplossing. 'In de huidige economische tijden wordt vaak vanuit RO gevraagd om een brede flexibele bestemming van terreinen. Als je vandaag functiegericht saneert voor het gebruik bedrijven-terrein, is op termijn een gevoeligere bestemming zoals wonen niet zondermeer mogelijk. Is het niet toekomstgericht om nu verdergaand te saneren?'

De generatie bodemadviseurs ziet de ontwikkeling van saneren naar duurzaam beheer als belangrijke omslag. Zo richten we ons niet alleen op verontreinigde locaties, maar ook op behoud van bestaande kwaliteiten. De jongste generatie benadrukt vooral om vanuit kansen te denken: wat heeft de bodem de maatschappij te bieden? Welke kansen zien we voor een bijdrage aan klimaat- en energie- en watervraagstukken? Dit geeft nieuwe energie aan het bodemwerkveld.

Een andere ontwikkeling is de toename van bodemwerk in het buitenland. Met de kennis en ervaring in Nederland willen we graag het gedachtegoed internationaal uitdragen. Dit betreft zo-

wel de technische kant van onderzoek en sanering, als de ervaring met het proces en de implementatie van regelgeving. Internationaal gezien lopen we voorop en met onze risicogerichte benadering met bijbehorend instrumentarium. Ook medewerkers van onder de 30 zien dat thema's van de bodemverbreding, zoals de Europese bodemrichtlijn, zich niet beperkt tot Nederland, maar internationaal opgepakt moet worden.

VAARDIGHEDEN EN COMPETENTIES

'Verbazingwekkend hoe snel en makkelijk informatie is te vinden! Niet meer hoeven wachten op rapporten uit een bibliotheek. Met een paar keer klikken heb je alles op je beeldscherm!' Een hele verademing ten opzichte van de pionierstijd, maar het vraagt wel de vaardigheid om efficiënt met deze enorme hoeveelheid beschikbare informatie om te gaan. Het gaat daarbij om veel meer dan alleen het goed kunnen scheiden van hoofd- en bijzaken en het toepassen van de juiste filter op de grote hoeveelheid informatie die beschikbaar is. Voor de generatie bodemadviseurs is met name de steeds intensievere samenwerking met andere beleids- en kennisvelden een belangrijke ontwikkeling. De nadruk komt daardoor steeds meer te liggen op communicatieve en adviesvaardigheden, de inhoudelijke kennis is ondergeschikt. Gelijk hebben is niet automatisch gelijk krijgen. Het vermogen om te overtuigen en anderen mee te krijgen heeft aan belang gewonnen. Dit leidt ook wel tot ergernis 'Ook complexe materie moet zijn samengevat in een Twittertekst van max 140 tekens anders wordt het niet gelezen.' Een zorgpunt van de bodempioniers: de jongste generatie heeft veel kennis van het beheersen en leiden van processen, maar de kennis van het bodemwerkveld wordt steeds beperkter. Vakinhoudelijke kennis en interesse in de bodem is de basis voor innovatie en het benutten van de kansen op allerlei gebieden.

Systeemgericht denken zit in de genen

OPZOEK NAAR DE VERBINDING MET DE BOVENGROND

In de toekomst trekt de adviseur ondergrond samen op met een nieuwe generatie ruimtelijke planners. Beide zijn systeemgerichte denkers, die inzicht hebben in elkaars werkveld en de keuze-processen die daarin spelen. Niet elk detail is relevant, niet elke waarde moet behouden blijven. De drie k's zijn standaard gereedschap:

- Identificeer unieke **kwaliteiten** -> wat is hier en nergens anders?
- Identificeer **kansen** -> wat kan hier beter dan ergens anders?
- Bescherm het **kwetsbare** -> wat is van (maatschappelijke) waarde?

Systeemgericht denken zit in de genen van elke bodemmedewerker. Een bodemdeskundige weet dit als geen ander en dit besef is cruciaal om de transitie naar adviseur ondergrond succesvol te

kunnen maken. De transitie van bodemmedewerker naar adviseur ondergrond is namelijk onlosmakelijk verbonden met het denken over duurzaamheid, sluiten van kringlopen en het (niet) belasten van toekomstige generaties. Het belang van systeemgericht denken en de rol van de bodemmedewerker daarin begint met het besef dat bovengrondse ruimtelijke ontwikkeling een directe relatie heeft met de ondergrond. Dit lijkt triviaal, maar de afgelopen twee eeuwen is ondergrond steeds meer volgend geworden op de bovengrondse ruimtelijke planning. De bodem/ondergrond werd als 'maakbaar' gezien, niet in de laatste plaats door de ruimtelijke planners van de naoorlogse generatie. Om dit denken te doorbreken hoeven boven- en ondergrond niet als één systeem te worden gezien, maar wel als twee systemen die met elkaar verbonden zijn. Dit vraagt een omslag in het denken van ruimtelijke planners én bodemmedewerkers. Kennis is hierbij het sleutel woord. Kennis van het systeem en kennis van de (plan) processen die, al dan niet op duurzame wijze, ingrijpen in dat systeem.

DE TOEKOMST VAN HET VAKGEBIED

Is de bodem in de toekomst alleen nog maar een 'administratief' probleem? Of blijft de vraag naar bodemonderzoek bestaan, zeker nu we steeds meer verontreinigingen laten zitten en geconfron-

teerd worden met nieuwe stoffen? De verschillende generaties signaleren allemaal dat met de komst van een Omgevingswet bodem in de toekomst een logisch onderdeel van de totale omgevingskwaliteit wordt. Voor velen klinkt dit als een wenkend perspectief: met alle omgevingsexpertises gelijkwaardig aan tafel. Het grote gevaar: eenheidsworst en het achterblijven van kennisontwikkeling en vernieuwing. Naast de noodzakelijke ontwikkeling van veel bodemmedewerkers naar de rol van adviseur ondergrond, blijft ontwikkeling van bodem als specialisme noodzakelijk. Voedsel, drinkwater, klimaat en energie vormen hierin belangrijke thema's, die verdergaan dan nationaal denken en onderzoeken. Geen ontwikkeling zonder inhoud, geen inhoud zonder kennis. De derde generatie staat aan de lat om de internationale kennisagenda van de toekomst te bepalen. Uiteraard gaat het daarbij om fundamenteel onderzoek, maar daar waar dit fundament raakt aan andere kennisvelden, gloort de vernieuwing. Voldoende voedingsbodem voor een nieuwe generatie na de adviseur ondergrond, de generatie bodemexperts.

NOTEN

1. <http://blog.youngworks.nl/specials/van-patatgeneratie-tot-prestatiegeneratie>.
2. Generaties in organisaties: Aart C. Bontekoning, Amsterdam november 2007.
3. Canon van de Nederlandse Bodemkunde, NBV (<http://www.bodems.nl/canon/>).
4. Bodemrichtlijn (<http://www.bodemrichtlijn.nl/Bibliotheek/beleid>).